

JA A NE-JA: ARCHEOLOGICKÝ PRÍSTUP K ŠTRUKTÚRE JADRA V HUSSERLOVÝCH TEXTOCH O ČASOVEJ KONŠTITÚCII

JAROSLAVA VYDROVÁ, Filozofický ústav SAV, Bratislava

VYDROVÁ, J.: I and Alien-to-I: An Archaeological Approach to the Core-Structure in Husserl's Texts on Time Constitution
FILOZOFIA 68, 2013, Supplementary Issue No 1, p. 36

In the later manuscripts of Edmund Husserl one can find particular remarks on so called archaeology as a broadening of his methodology. In the first part of the paper the dynamics and possibilities of the phenomenological archaeology are described. In its second part the achievements of this archaeology are joined with the interpretational context of the relation between I and Alien-to-I as so called Core-Structure. Attention is paid to the formation and development of this structure with regard to the problematic of activity and affectivity, of I as "I-can." These topics are then investigated in the context of Edmund Husserl's *Later Texts on Time Constitution* (1929-1934).

Keywords: Phenomenology – Archaeology – Core – Activity – Affectivity

„Keď Husserl predstavuje pojem afektívnej sily, hovorí, že v rámci kontrastov pasívnej konštitúcie nachádzame zápas o existenciu alebo skôr o záujem ega“
(Cairns 1976, 87).

Na pozadí textov, ktoré Husserl venuje predovšetkým časovej konštitúcii a ktoré sú súčasťou ôsmeho zväzku tzv. *Husserliana Materialien* (Husserl 2006),¹ môžeme sledovať aj jeho analýzu rôznych podôb vzťahu Ja a Ne-Ja ako toho, čo je vlastné pre Ja, čo je jeho a čo je preň cudzie. Tento pomerne tradične rozvrhnutý filozofický problém je tu však zachytený v prekvapivom pojmovom aj metodologickom kontexte. Husserl nazýva túto základnú rovinu jadrovou (*Kernstruktur*) a metódu, ktorou k nej chce dospieť, pomenúva ako archeológia. V čom je tento prístup inovatívny? Čo môže priniesť takéto rozšírenie fenomenologickej metódy?

Napriek tomu, že tzv. fenomenologická archeológia nie je v tomto zväzku ani v ďalších Husserlových dielach na prvý pohľad až tak podrobne rozpracovaná, bude nás zaujímať jej výkon, dosah aj jej celkové umiestnenie vo fenomenológii, ktorá v tomto ohľade môže byť inšpiratívnym zdrojom pre ďalšie filozofovanie. V druhej časti sa zameriame na konkrétnu tematickú oblasť, ktorej sa archeológia dotýka a kde takpovediac táto téma

¹ Ďakujem Jane Tomašovičovej, PhD. za diskusiu o terminologických otázkach.

„vzniká“, kde Ja a Ne-Ja splývajú, kde sa postupne rozlišujú a kde sú ďalej tematizované – v tomto prípade si budeme všímať, ako ich môžeme zachytiť vo vzťahoch afekcie a akcie, resp. v rámci štruktúry, ktorú Husserl opisuje ako „ja môžem“.

Archeologická metóda. V niektorých neskorších Husserlových textoch, napríklad v rukopisoch datovaných po roku 1929, sa objavujú stručné zmienky o úlohe tzv. fenomenologickej archeológie. Výraznejšia pasáž, ktorá sa odvoláva na túto metódu a ktorú budeme ďalej sledovať, pochádza z roku 1931. Nam-In Lee upozorňuje na odlišenie tohto pojmu od archeológie, ktorá je spomenutá v Husserlovej *Prvej filozofii* a ktorá sa zameriava na analýzu vrstiev platnosti, a nie na širšiu problematiku genézy.² Práve genetická analýza má osobitý význam v neskoršej Husserlovej fenomenológii. V podstate však archeológia, ktorá má sama osebe v dejinno-filozofickom kontexte viacero podôb, nie je u Husserla na prvý pohľad sústredene zachytená (nezaznamenáva ju ani Ströckerovej *Register* a s odvolaním sa na Husserla ani novší Vetterov *Slovník fenomenologických pojmov*), a to aj napriek tomu, že sa objavuje v aktuálnych fenomenologických komentároch Husserlovho diela. Stojíme tak pred otázkou, čo archeologická metóda znamená, či už je inherentnou alebo implicitnou súčasťou základného metodologického pohybu, resp. či potrebujeme takýto nový nástroj a jeho osobitné pomenovanie a vyčlenenie v Husserlovej fenomenológii. Čo nám Husserlova inovácia z neskoršieho obdobia jeho tvorby v podobe archeológie môže priniesť?

Na Husserlovej koncepcii fenomenologickej archeológie si budeme všímať najskôr spôsob analýzy, ako má práca archeológa postupovať, a to nám umožní prístup k jednotlivým fenomenologickým témam. Práca archeológa pôsobí ako postupné rozkladanie, spätný postup, odkrývanie základných štruktúr, čo sú pojmy, ktoré Husserl synonymne používa pre proces „odbúrania“ (*Abbau*).³ Husserlovým zámerom je preniknúť k tomu, čo nazýva jadrom, jadrovou štruktúrou. Archeológ má podniknúť viacero postupných krokov, ktorými má prechádzať cez jednotlivé vrstvy: V prvom stupni sa odhaľuje moja prúdiaca prítomnosť v epoché, to, čo patrí k mojej minulosti aj budúcnosti, to, čo patrí k pôvodnej vrstve Ja, v druhom stupni redukuje konkrétnu prúdiacu prítomnosť cez odbúranie na pôvodnú, imanentnú hylé, na to, čo je pre Ja cudzie. Pohyb, ktorým tieto vrstvy odhaľujeme, teda smeruje späť (*ab-, zurück*) – cez hľadanie rôznych podôb a vrstiev skrytej transcendentie smerom k pôvodnej impresionálnej sfére, k hyletickému jadrú. „Pôvodná hylé

² Nam-In Lee (1993, 77) tu odkazuje na Hua VIII, 29-30. Stephan Günzel uvádza odkaz na metódu „Zick-Zack“, na ktorú sa odvoláva Husserl v *Úvode do filozofie*, kde hovorí, že ju už použil v *Logických skúmaniach* (Günzel 2004, 111); porov. aj (Günzel 2013), kde sa nachádza širšia analýza v kontexte ďalších Husserlových textov (napr. *Krízy európskych vied*), resp. so širším fenomenologickým záberom. Spomeňme aj ďalšie pohyby metódy, ktoré v tejto súvislosti sleduje v Husserlovom diele H. R. Sepp (1997, 16-17): spätné pochopenie (*Rückverstehen*), spätné pýtanie sa (*Rückfrage*), spätný pohľad (*Rückschau*), obnovenie (*Restitution*), rekonštitúcia (*Rekonstitution*).

³ Nemecké termíny *Abbau – Aufbau*, ktoré sú spojené s fenomenologickou archeológiou, prekladáme ako odbúranie – vystavenie. V anglických prekladoch Husserlových textov sa možno stretnúť s dvojicou *unbuilding – building-up*.

vo svojom vlastnom čase je takpovediac jadro v konkrétnej prítomnosti, ktoré je pre Ja cudzie“ (Husserl 2006, 110).

Pri opisoch výkonu archeologickej metódy sa možno oprieť o jednu z mála sústreďných pasáží, v ktorých sa Husserl k archeológii explicitne – i keď veľmi stručne a hutne – vyjadruje. Väčšinou totiž ide o zápisky, ktoré majú pracovný charakter, preto sú z hľadiska terminológie aj obsahu tieto texty interpretačne náročné a sú predmetom diskusií v súčasnej fenomenologickej literatúre. V nasledujúcom citáte si môžeme všimnúť zaujímavú stratégiu, pri ktorej má odhaľovanie pôvodnej jadrovej roviny dvojaký význam. Táto jadrová rovina je na jednej strane zásadná v tom, že tvorí základ alebo podložie, ktoré môžeme skúmať, ale na druhej strane sa z nej dá vychádzať a dá sa na nej ďalej budovať:

„Fenomenologická archeológia, odhalenie konštitutívnych stavieb, ktoré sú ukryté vo svojich stavebných prvkoch, stavieb aperceptívnych zmyslových výkonov, ktoré nám predkladajú skúsenostný svet ako hotový. Spätne pýtanie sa a potom iba predloženie jednotlivých výkonov tvoriacich zmysel bytia až k tomu poslednému, k *archai*, aby sme z toho nechali v duchu opätovne vyvstať samozrejmu jednotu vskutku rôznorodo fundovaných platností bytia s ich relatívnymi súcami. Ako pri bežnej archeológii: rekonštrukcia, pochopenie na spôsob cikcak“ (Husserl 2006, C 16, 356-357).

Opíšme pohyb tohto postupu, keď prácu odbúrania a rozkladania dopĺňa aj výkon tzv. vystavania (*Aufbau*). Je to napredovanie spôsobom cikcak, ktorý má poukázať na to, že nejde iba o lineárny, ale naopak „kľukatý“ postup, ktorý má rešpektovať vrstvenia pôdy, ktorou sa prechádza. Fenomenologickej metóde to môže dodať osobitú dynamiku a zároveň by to mohlo vrhať svetlo na špecifickú previazanosť vrstiev, na vzťahy, ktoré tým majú byť odkryté.

Zaujímavý je nielen tvar, ale aj smerovanie tohto pohybu – jeho odkiaľ a kam. Ide o ďalší aspekt, v ktorom archeológia narúša a problematizuje jednoduchý priamočiary prístup. Husserlovu pasáž môžeme ďalej interpretovať spolu s Robertom J. Waltonom, ktorý sa na pozadí archeologickej metódy venuje fenomenologickej analýze horizontu (2010, 135-136): „Na jednej strane je obnovenie, ktoré postupuje v opačnom smere ako odbúranie a používa elementárne konštituenty, ktoré boli odkryté ako základ pri rekonštrukcii toho, čo bolo odbúrané. Kládie si za úlohu nechať ‚opätovne vyvstať‘ ... to, čo bolo dekonštrukciou rozobrané na *archai*... Na druhej strane, vystavanie sa môže chápať ako extenzia v rovnakom smere.“ Nie je to teda jednoduchý pohyb typu tam a späť, keď sa tieto elementy opäť v konštitúcii iba poskladajú, ale ide o podvojnú rozvíjanie samotného odbúrania. Ako na to upozorňuje Walton, „nie je to zmena smeru, ale skôr pokračovanie odbúrania“.⁴ Doplnme ešte jedno určenie, ktoré na základe Husserlových rukopisov z korešpondencie uvádza Hans Rainer Sepp a ktoré ide v duchu tejto špecifickej archeologickej práce nasledujúcej po odkrytí prvkov alebo elementov. Husserl uvádza: „Snažím sa, aby som sa k fenomenologickým danostiam správal ako archeológ pri vykopávkach: budú dôkladne zostavené, ale vlastnou prácou nebude ich opis, ale ich rekonštrukcia.“⁵ Nestačí len položiť vedľa seba prvky, ale

⁴ „Aby sme mohli ísť za tieto posledné percepcie, je nevyhnutné vystavať niečo, čo sa vôbec nepodobá na svoje zložky“ (Walton 2010, 136).

⁵ Briefentwurf Husserls an Gerda Walther vom 18. 5. 1920, in A V 21, 61a, citované podľa (Sepp 1997, 16).

v skladaní ich treba znovu vystavať. Čo si však máme predstaviť pod touto rekonštrukciou? Je to práca, ktorá do tohto skladania aj niečo vkladá? Fenomenologickú archeológiu, ktorá by na prvý pohľad mohla evokovať iba postupné odkrývanie hľadaných základných elementov konštitúcie,⁶ teda možno sledovať aj pri ďalšom interpretovaní, rozvíjaní a tematizovaní, čo nám umožňuje venovať sa aj problematike vzťahu Ja a Ne-Ja (ktorá bude predmetom druhej časti tohto textu).

Ostaňme ešte na metodologickej rovine. Fenomenologická archeológia totiž poukazuje aj na tzv. otázky „systémového“ charakteru, ktoré sa týkajú samotného základu fenomenologickej koncepcie. Nachádzame tu predovšetkým dva problémy, ktorými sa zaoberajú Ronald Bruzina a Anthony J. Steinbock a ktoré vyúsťujú do formulovania dvoch zásadných otázok:

1. Ronald Bruzina (2010, 66) uvádza: „Antecedencia transcendentálneho počiatku nie je časovou antecedenciou vo svete, je to antecedencia toho, čo môže byť nájdené iba ako to, čo umožňuje vzniknúť... Inými slovami by to bol celkom špecifický druh antecedencie vo fenomenológii vyplývajúci z jej špecifickej metodológie.“ Túto osobitosť, na ktorú Ronald Bruzina opakovane upozorňuje, môžeme vyjadriť aj otázkou: Čo je začiatok, pokiaľ môže archeologická analýza zájsť?

2. Podľa Anthonyho J. Steinbocka (1995, 90 a 284) „fenomenológia ako regresívna, resp. „archeologická“ rekonštrukcia patrí do statickej fenomenológie. Je „fenomenologická“ do tej miery, do akej skúma výkony zmyslu; ale je statická, pretože sa spätne pýta a následne poukazuje len na jednotlivé výkony zmyslu.“ Na druhej strane tu však Steinbock pripúšťa aj možnú genetickú interpretáciu.⁷ Môžeme tu preto položiť nasledujúcu otázku: Na akej rovine skúmania sa pohybujeme, ako tieto roviny spolu súvisia a ako sa tu dá rozpracovať príslušná statická, genetická, prípadne generatívna analýza?

Viac než na rozriešenie tejto metodologickej osobitosti až paradoxnosti sme sa zatiaľ chceli zamerať na možnosť, ako a kde sa tieto otázky dajú sformulovať, na spôsob, akým sa k nim dá dopracovať. Obe sa totiž objavili na pozadí archeologického skúmania. A to nás vracia ešte k jednej otázke, ktorú sme si položili v úvode: Je archeológia a jej metodologická práca nejakým výnimočným spôsobom zachytená v Husserlových analýzach, aby získala osobitné postavenie vo fenomenológii? Prináša takto abstraktne opísaná metodológia niečo nové oproti Husserlovej koncepcii redukcie? Na túto otázku nemáme jednoznačnú odpoveď, ale bude súvisieť aj s tým, aký interpretačný dôraz chceme (alebo nechceme) klásť v rámci fenomenologických analýz.⁸ Časová problematika, v ktorej kontexte sa archeológia objavuje, sa totiž aj tak týka metodologického záberu redukcie – či už

---

⁶ Porov. aj Steinbock 1995, 79. Na toto rozlíšenie upozorňuje aj Walton (2010, 147-148): „Na jednej strane máme statické vzťahy, v ktorých sa zakladajúce roviny môžu samy v sebe považovať za ukončené formácie bez toho, aby sme brali do úvahy, čo je na nich založené... Na druhej strane sa vrstva nemôže brať sama v sebe, pretože sa zameriavame skôr na *proces* než na výsledky.“ (Zvýraznila J. V.)

⁷ Husserl upozorňuje, že archeologické odhaľovanie nie je len „technickým“, metodologickým problémom samým osebe, izolovaným od iných fenomenologických analýz (Husserl 2006, 394).

⁸ Nahliadnutie do vzťahov medzi jednotlivými rovinami analýz poskytol Eugen Fink v *VI. kar-teziánskej meditácii*. K tomu porovnaj analýzy R. J. Waltona (2010) a S. Lufta (2002).

vzhľadom na uvažovanie o pôvodnej metóde (*Urmethode*), alebo vzhľadom na hlbšie či jemnejšie odtiene primordiálnej sféry, časenie a pod., v rámci ktorých sa špecifikuje redukčívna metóda ako transcendentálna, primordiálna či ako redukcia odbúrania (*Abbau-Reduktion*).⁹ V tomto zmysle sa teda archeológia prekrýva s redukciov. Dieter Lohmar, ktorý sleduje vývoj redukcie a pojmu „pôvodné Ja“ v rôznych kontextoch a obdobiach Husserlovej práce, upozorňuje na význam tohto metodologického úsilia: „Táto opäť radikálnejšia metodologická kritika je veľmi charakteristická pre obdobie po roku 1930. Filozof transcendentálneho uvažovania musí opäť zvýšiť svoju radikalitu... Cieľom je dosiahnuť pôvodne fungujúcu subjektivitu každej konštitúcie“ (Lohmar 2009, 178). Spomeňme preto aj projekty, ktoré explicitne reagujú na archeológiu, sú rozvinutím tejto metódy a ktoré v nej nachádzajú produktívnu možnosť, ako analyzovať komplikované fenomény na poli fenomenológie inštinktu (u Nam-In Leehe), v rámci horizontovej analýzy (u Roberta J. Waltona), metodologickej štrukturácie (u Georgyho Chernavina) alebo rozvedenia v kultúrnej a náboženskej oblasti (u Angely Ales Belloovej). Existujú aj ďalšie iniciatívy, ktoré sledujú fungovanie archeológie v širšom geneticko-fenomenologickom zábere (čo dnes predstavuje sľubne sa rozvíjajúce skúmanie) alebo v dejinno-historickom kontexte (s odvolaním sa na Kanta, Nietzscheho, Freuda, Merleau-Pontyho, Ricœura či Foucaulta).¹⁰ Sledovanie týchto línií – ktorým sa tu však nebudeme venovať – umiestňuje archeológiu do komplexných vzťahov a prinieslo by úplnejší pohľad na jej možné pôsobenie vo fenomenológii.

Afektivita a aktivita. Ako tematickú konkretizáciu si vyberáme oblasti afektivity a aktivity, ktoré sú situované v problematike, ktorú Husserl nazval jadrovou, a predstavujú rovnako náročnú a komplexnú filozofickú problematiku, ako to bolo v prípade metodologického pohľadu na archeológiu. Na jednej strane sú teda súčasťou komplikovaného metodologického procesu, ktorý má vplyv na ich tematizovanie, a zároveň sa samy podieľajú na artikulovaní možností a hraníc metódy. Na druhej strane zasahujú širokú problémovú oblasť, z ktorej si v druhej časti tohto textu vyberieme niektoré motívy.

Aké témy sa tu dostávajú k slovu? Husserl v *Neskorých textoch o časovej konštitúcii* ponúka viacero okruhov, od ktorých sa toto radikalizované skúmanie afektivity a aktivity môže odraziť. Sú to pokusy opakovane zachytiť časové prúdenie a pôvodné štruktúry Ja,

---

⁹ Spomeňme transcendentálnu redukciu na pôvodné pole, jadrovú štruktúru, redukciu na primordiálnu sféru, fenomenologickú redukciu odhaľujúcu vrstvy časenia, živú prítomnosť, tzv. abstraktívnu redukciu a pod. Porov. aj úvod zostavovateľa (Husserl 2006, XVII an.), text. č. 16, ktorý hovorí o rôznych stupňoch redukcie: „1) Čo znamená ‚javenie‘? Sféra vnímania, redukcia na to, čo ponúka vnímanie. 2) Vrstvy zmyslu zatienené určitým spôsobom. Čo je tu ‚sebadané‘? Svetský, prúdiaci svet vnímania, ktorý je v sebe samom súhlasný, prípadne opravený; prehľad prúdu svetských fenoménov. 3) Vopred fundujúce: moje ego v jeho imanentnom živote a moje seba-časenie, ktoré môžem vykonávať ako moju konzekventnú platnosť; teda redukcia na pôvodne prúdiaci život a Ja ako žijúce, konajúce, ale fenomenologizujúce Ja aj tematizuje, vykonáva aktivity, poznáva a poznáva to, že jeho akty samy sa začleňujú do prúdiaceho života etc.“ (Husserl 2006, 68).

¹⁰ Porov. práce B. Waldenfelsa (2002), S. Günzela (2004, 2013).

takisto sa tu sledujú rôzne stupne horizontovej prístupnosti, ale neobchádza sa ani optika transcendentálneho pozorovateľa, prípadne širšia intersubjektívna perspektíva. Takýto záber umožňuje rôznu tematizáciu, jeho nevýhoda sa však prejavuje pri sledovaní detailov konkrétneho problému. Zároveň by z toho nemalo vyplývať, že toto skúmanie môže obsiahnuť akúkoľvek tematiku, čím by sa zrušil zmysel tohto Husserlovho špeciálneho metodologického snaženia. Preto by do tejto interpretačnej neistoty mala usmerňujúcim spôsobom vstúpiť práve archeológia. Uvedme niekoľko konkrétnych príkladov takejto analýzy. K špecifickým – ale z pohľadu archeológie k vzorovým – témam patria spánok a stavy prebúdzania, otázky narodenia a smrti, hraničných fenoménov; ale mohli by sme spomenúť aj ďalšie stavy ako napríklad problematizovanie hraníc medzi Ja a Ne-Ja pri únave, bolesti alebo naopak eufórii, pri pohltení davom alebo naopak pri analýze nevedomia; spomeňme aj literárnu analógiu, akou je Murakamiho zachytenie vzťahu Ja a tieňa, úloha múru v knihe *Koniec sveta & Hard-boiled Wonderland*, ktoré sú alegorickým opisom problematizujúcim rovinu seba-dávania a rôzne formy svetov, čím však už, samozrejme, opúšťame Husserlovu exemplifikáciu.

Filtrom, ktorým možno zachytiť afektivitu a aktivitu v rámci tohto zväzku Husserlových rukopisov, je v tej najzákladnejšej rovine ich objavenie sa v re-konštitúcii subjektivity, ktorá sa začína pri otázkach časového prúdenia, jednoty¹¹ (a diferencie), aktivity (a pasivity). „V stálom pôvodnom prúdení sa vykonáva sebakonštitúcia ega ako jednoty, ktorá sa zachováva v prúdení. V rámci tejto formy sa rozlišuje pasívne a aktívne (pre Ja špecifické) prúdenie..., v časovej forme sa rozlišuje pasívne bytie a pasívne prebiehanie v čase a aktívne a vôbec dianie vlastné pre Ja ako afektivita a aktivita“ (Husserl 2006, 117).

Husserl sa ucelenejšej analýze tohto problému venuje v texte C 10 (č. 48 a 49). Sleduje tu niekoľko tematických oblastí. Základné alebo jadrové body konštitutívnej analýzy sa opierajú o jednotky bytia a konštituujuce Ja, a to v ich „vždy znova“, v možnosti, v ich ľubovoľnom rozvinutí (Husserl 2006, 186) a zároveň sú spojené so subjektivitou, ktorá má prívlastky bdelá, reflektujúca, dospelá, normálna. Ďalšie analyzovanie afektivity a aktivity nám teda ponúkajú možnosti zadané v rámci takto určených podmienok. Môžeme sa dostať ešte ďalej, ísť aj za tieto určenia? Husserlovo radikalizovanie tejto problematiky spočíva práve v tom, že chce metodicky pokračovať „abstrahovaním od Ja ako fungujúceho <Ja> v afekcii a akcii“ (Husserl 2006, 187). Využíva na to regresívne odbúravanie Ja v afekcii a Ja v aktivite, ktoré chce zachytiť v pôvodnom vyžarovaní (*Strahlen*) alebo by sa dalo povedať v pôvode tohto vyžarovania. Môžeme totiž rozlíšiť anonymné a tematické fungovanie Ja, môžeme sa takisto pokúsiť smerovať analýzu k poslednej afekcii, ktorá by mala predstavovať čistý pól Ja, k pred-súcnu (*Vor-seiende*), univerzu inaktivity, k pasívnemu časeniu. Husserl ukazuje na rôznych príkladoch, kedy už o týchto bazálnych určeníach môžeme hovoriť a kedy ide ešte vždy o odvodeniny, ktoré sú založené na niečom inom. Husserl postupne prechádza vrstvami – „identické Ja s vyžarovaním afekcie a aktivity ako stála vrstva v prúde života, teda hyletická vrstva (cudzia pre Ja) a vrstva Ja“ (Husserl 2006, 183) – v rámci čoho využíva reflexie (aktov)

¹¹ Ak by sme sa pristavili pri otázke jednoty, možno spomenúť, ako to uvádza Dieter Lohmar (2009), že „neexistuje nijaká jednoduchá cesta k jednote Ja“ (s. 163), respektíve že „význam pra-Ja je od začiatku viacznačný“ (s. 173).

a redukcie (na najnižšiu tematiku). Krajnou hranicou je prípad tzv. nulového pudenia, prípad, ktorý už neobsahuje nijaký kontrast alebo reliéf: „Kontrast, ktorý patrí k Ja, má svoj predpoklad, korelát v predmetnom, bezkontrastnosť, ktorá patrí k Ja (,nevedomo‘-pre-mňa-tu), ho má vo vecnej bezkontrastnosti (obsahové rozplynutie)“ (Husserl 2006, 191).

Dostali sme sa na hranicu, z ktorej však, ako sme videli pri opise pohybu archeologickej metódy, môžeme pokračovať ďalej. Napriek komplikovanosti a hutnosti, s akými Husserl prechádza štruktúrami Ja a Ne-Ja, tu nachádzame veľmi produktívne možnosti tejto analýzy. Už iba spomínaný princíp vyžarovania ponúka analogické opisy pre rôznu intenzitu pôsobenia: na úrovni pozornosti, pudenia, kontrastov, tematiky či pozadia.¹² Vznikajú tak rôzne kombinácie, konfigurácie¹³ a modalizovanie, ktoré v konečnom dôsledku môžu zachytiť podmienky fungovania Ja, resp. jeho možnosti. V tomto zmysle tu pred jednoduchým skladaním toho, čo sme predtým rozložili, dostáva priestor nový druh analýzy a rekonštrukcie.

Husserl hovorí metaforicky o pohyboch medzi nocou a dňom, medzi temným a tým, čo vychádza na svetlo (*Nacht a Zutage*), ale používa aj technickejšie a presnejšie opisy: „Práve cez takéto regresívne odvrstvenie a progresívne kladenie-do-hry ontotvorných aktivít staviame konštitúciu sveta, a to najskôr sveta primordiálne redukovaného“ (Husserl 2006, 187). Z tohto bodu sa dajú rozvinúť dva druhy pýtania sa: prvé sa týka možnosti, že sa toto bdelé oscilovanie (Husserl 2006, 199) naruší a preváži znehybnenie, ochromenie a oslabenie až po nulový bod; druhé sa týka naopak toho, ako dochádza k prirodzenému rozvinutiu aktivity, odpovedaniu na podnety, poznaniu, konaniu, tomu, čo sa odohráva na línii oslovenie – odpoveď (*Anruf – Antwort*).¹⁴ Ak by sme prvú oblasť opisali ako pohyb *ne-možnosti*, druhú by sme u Husserla identifikovali ako založenie *praktickej možnosti*.¹⁵

Na záver – archeológia a praktická sféra. V prvej časti sme sledovali pohyby a spôsob analýzy v archeológii, ktorú sa Husserl pokúšal začleniť do svojej fenomenologickej metodológie. Jej význam sme potom spojili s problémovým kontextom, v ktorom sa objavila téma vzťahu Ja a Ne-Ja. Ak sme teda v prvej časti hovorili o možnostiach metódy,

¹² „Rôzne pojmy pozadia: 1) absolútne nevedomé, absolútna nula; 2) ‚nepovšimnuté‘, hoci ‚postrehnuteľné‘, afikované, no svojím hlasom nepreniknuteľné; 3) to, s čím má Ja do činenia, nie primárne, len ‚ešte‘ má dočinenia“ (Husserl 2006, 184). Porov. Waldenfelsove (2002) analýzy v *Bruchlinien der Erfahrung*, najmä 99 a n. (najmä kapitola „Affektion ohne etwas, das uns affiziert“).

¹³ „Konfigurácia vecí nezodpovedá len konfigurácii afekcie. Jednota konfigurácie všetkých afekcií sa musí vytvárať za všetkých okolností, aj keď afikujúce ‚vecne nemajú spoločne nič do činenia““ (Husserl 2006, 195).

¹⁴ Aj tu možno nájsť diferencujúce pôsobenia, ktoré posilňujú alebo oslabujú, resp. rôznym spôsobom nastavujú súradnice v štruktúre konania, javenia či responzívnosti. Róbert Karul napríklad sleduje (v platónsko-plótinovskom kontexte) pohyby lásky, ktoré pôsobia subjektivizujúco a intersubjektivizujúco v „tunajšom bytí“, čo nás „necháva milovať krásu druhých v ich telesných obrazoch“, ale aj desubjektivizujúco a dezintersubjektivizujúco, „keď stúpame k univerzálnej duši, intelektu a Jednému, prípadne, keď sa na jednotlivých rovinách zastavíme, zotrváme, kontemplatívne ‚nehybnieme““ (Karul 2011, 128).

¹⁵ Porov. Husserl 2006, texty č. 52, 53, 67.

druhá časť poukazovala na možnosti Ja v afektívite a Ja v aktivite. V oboch prípadoch sme tým zohľadnili špecifický interpretačný zámer, ktorým sme chceli ukázať jeden zo spôsobov, ako by sa dalo hovoriť o fenomenologickej archeológii. Aké je jeho vyústenie?

Rozpletanie afektívneho pôsobenia a rozvíjanie aktivít ega sa vo svojom základe dotýkajú našich praktických možností, a preto by sme tu mohli hovoriť aj o motiváciách, odhodlaniach (*Entschiedenheiten*) a zásadných rozhodnutiach, ktoré sa prejavujú v živote subjektivity, pričom archeológia sa zameriava na špecifickú rovinu alebo základnú vrstvu tohto rozhodovania alebo rozhodnutosti. Napriek elementárnosti tohto prístupu by sme túto rovinu mohli označiť ako praktickú a zároveň by sme na tomto mieste mohli identifikovať bod, od ktorého sa odvíja Husserlovo etické myslenie charakteristické pre neskoršie obdobie.¹⁶ Zmienka o „rozhodovaní“ – o rozhodovaní v kontexte archeologického odkrývania, v zmysle jeho odbúrania a na základnej rovine vzniku kontrastu – sa napokon nachádza aj v Husserlovej poznámke k vyššie citovanému textu C 16. Stretávame sa tu dokonca explicitne s odhodlanosťou, hoci opäť iba vo fragmentárnom výpočte tém a úloh. Napriek tomu, že je tu jej význam priradený iba k habitualitám, možno ho chápať v celej tematickej šírke: „Dôležité. Fenomenologická archeológia. Spätne pýtanie sa na Ja a na subjektívne v originalite. Pôvodná originalita a spomienky – sprítomnenia. Ja v mojej osobitosti. Ja v mojich habitualitách (odhodlania). Pretrvávajúci subjekt (osoba) pre svoje univerzum ‚súčna‘. Ja ako osoba pre Iných, spolufunkcia vciťovania. Objektívne časenie oproti môjmu sebačasienu“ (Husserl 2006, 356).

Inými slovami, ak dosah archeologického odkrývania spojíme s praktickou rovinou, môžeme ho spolu so Sonjou Rinofner-Kreidl označiť aj ako pokus o „seba-zjednotenie vzhľadom na životný projekt, ktorý je v priebehu svojho uskutočnenia vždy nanovo definovaný“ (Rinofner-Kreidl 2001, 44).¹⁷ Sú to teda praktické možnosti, rozhodovania, ktoré sú oživované opakovanými, novými, intenzívnejšími či pasívnejšími, odznievajúcimi realizáciami, ktoré sa odohrávajú v škále rôznej intenzity určenej horizontom toho, čo môžem a čo dokážem (*Könnenshorizont*, *Vermöglichkeitshorizont*, Husserl 2006, 121). A práve tu by mohla fenomenologická archeológia, ktorá sa orientuje ako na rozkladanie, tak aj na vystavanie, nájsť svoje uplatnenie. Ak by sme sa vrátili k úvodnému alegorickému citátu z Cairnsových rozhovorov s Husserlom a Finkom, na tejto rovine sa odohrávajú zápasy našej existencie.

Literatúra

- BRUZINA, R. (2010): Phenomenology in a New Century: What Still Needs To Be Done. In: Tymieniecka, A. T. (ed.): *Analecta Husserliana CV*. Dordrecht; Heidelberg; London; New York: Springer, 39-76.
- CAIRNS, D. (1976): *Conversations with Husserl and Fink*. The Hague: Martinus Nijhoff.

¹⁶ Roberto J. Walton (s odkazom na rukopis B III 9, 79 b) zdôrazňuje, že „hylé, pociťovanie a kinestézy majú dôležitejšiu úlohu, resp. získavajú nové funkčné podoby“ (Walton 2010, 141).

¹⁷ Porov. aj (Loidolt 2008, 327 a n).

- NAM-IN-LEE (1993): *Edmund Husserls Phänomenologie der Instinkte*. Phaenomenologica 128. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- GÜNZEL, S. (2004): Zick-Zack. Edmund Husserls phänomenologische Archäologie. In: Ebeling, K. – Altekamp, S. (eds.): *Die Aktualität des Archäologischen*. Frankfurt a. M.: Fischer, 98-117.
- GÜNZEL, S. (2013): Zur Archäologie von Erde, Leib und Lebenswelt. Nietzsche – Husserl – Merleau-Ponty. In: Sepp, H. R. (ed.): *Friedrich Nietzsche und die Phänomenologie*. Würzburg: Königshausen & Neumann. (v tlači)
- HUSSERL, E. (2006): *Späte Texte über Zeitkonstitution (1929 – 1934)*. Die C-Manuskripte, Hua-Mat VIII. Ed. D. Lohmar. Dordrecht: Springer.
- RINOFNER-KREIDL, S. (2001): Praxis der Subjektivität. In: Carr, D. – Lotz, C. (eds.): *Subjektivität – Verantwortung – Wahrheit. Neue Aspekte der Phänomenologie Edmund Husserls*. Frankfurt; New York: Lang, 37-56.
- KARUL, R. (2011): Láska ako hybnosť a nehybnosť. In: R. Karul et al.: *Subjektivita/Intersubjektivita*. Príloha časopisu *Filozofia*. Bratislava: Filozofický ústav SAV, 114-130.
- LOHMAR, D. (2009): Eine Geschichte des Ich bei Husserl. Mit Bemerkungen zum Ur-Ich in Husserls späten Zeitmanuskripten. In: Pfeifer, M. – Rapic, S. (eds.): *Das Selbst und sein Anderes*. Festschrift für Klaus Erich Kaehler. Freiburg/München: Verlag Karl Alber, 162-180.
- LOIDOLT, S. (2008): Praktische Vernunft bei Husserl: „Stumm und blind“ oder Ethik aus „absoluter Affektion“? In: Füst, M. – Gombocz, W. – Hiebaum, Ch. (eds.): *Analysen, Argumente, Ansätze*. Beiträge zum 8. Internationalen Kongress der Österreichischen Gesellschaft für Philosophie in Graz. Bd. 2. Heusenstamm: Ontos Verlag, 321-329.
- LUFT, S. (2002): *Phänomenologie der Phänomenologie. Systematik und Methodologie der Phänomenologie in der Auseinandersetzung zwischen Husserl und Fink*. Dordrecht; Boston; London: Kluwer Academic Publishers.
- SEPP, H. R. (1997): *Praxis und Theoria. Husserls transzendentalphänomenologische Rekonstruktion des Lebens* (Phänomenologie Kontexte, Bd. 1). Freiburg i. Br.; München: Verlag Karl Alber.
- STEINBOCK, A. J. (1995): *Home and Beyond: Generative Phenomenology After Husserl*. Evanston, Illinois: Northwestern University Press [slov. *Domáce a cudzie. Generatívna fenomenológia a Husserl*. Pusté Úľany: Schola Philosophica 2013].
- WALTON, R. J. (2010): The Constitutive and Reconstructive Building-up of Horizons. In: Vandervele, P. – Luft, S.: *Epistemology, Archeology, Ethics. Current Investigation of Husserl's Corpus*, Continuum Issue in Phenomenology and Hermeneutics. London; New York: Continuum, 132-151.
- WALDENFELS, B. (2002): *Bruchlinien der Erfahrung. Phänomenologie, Psychoanalyse, Phänomenotechnik*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Text vznikol na Filozofickom ústave SAV ako súčasť riešenie grantovej úlohy VEGA č. 2/0201/11 „Intencionalita, afektivita, existencia v intersubjektívnej situácii“.

Jaroslava Výdrová
 Filozofický ústav SAV
 Klemensova 19
 813 64 Bratislava
 SR
 e-mail: jaroslavavydrova@gmail.com